

Het fundament en faillissement van het creationisme

Opgedragen aan Jan Lever (1922-2010)

Door Dirk van der Wulp

Recent laaide het debat tussen aanhangers en tegenstanders van de evolutietheorie weer op. Dat gebeurde omdat de Evangelische Hogeschool Amersfoort (EH) een symposium hield naar aanleiding van het boek van prof. Cees Dekker en schrijfster Corien Oranje 'Het geheime logboek van topnerd Tycho'. Het is tijd de kritiek van creationistische zijde eens onder de loep te nemen. Ik schets eerst vijf zaken die opvallen bij de (recente) inbreng van creationisten.

Daarvoor werd prof. Gijsbert van den Brink door diverse predikanten uit 'orthodox-bevindelijke' hoek bekritiseerd om zijn voorstel de evolutietheorie als gevestigde kennis in de theologie serieus te nemen.¹ Het is daarom tijd de kritiek van creationistische zijde eens onder de loep te nemen. Ik schets eerst vijf zaken die opvallen bij de (recente) inbreng van creationisten. Vervolgens geef ik aan waarom de evolutietheorie een goed gefundeerde wetenschappelijke theorie is en formuleer ik een bezwaar tegen de creationistische bijbelvisie. Onder 'creationisme' versta ik de opvatting dat ons universum in zes dagen is ontstaan door een Schepper, Adam en Eva de eerste mensen waren en dat dit alles is gebeurd ca. 6.000-10.000 jaar geleden overeenkomstig een 'letterlijke' lezing van het Bijbelboek Genesis.²

Vijf kenmerken van creationistische bezwaren tegen de evolutietheorie

Allereerst valt op dat de bezwaren vanuit creationistische hoek unaniem vertrekken vanuit een bepaalde *Bijbelopvatting*. Hierbij wordt de Bijbel gezien als een onfeilbare openbaringsbron, die ons duidelijk maakt op welke wijze de aarde en de mens door God zijn geschapen, namelijk in zes dagen, 6000-10.000 jaar geleden. Aan deze Bijbelopvatting dient, aldus de creationist beslist niet getornd te worden omdat dit leidt tot een hellend vlak: wie de schepping in zes dagen uit Genesis niet als feitelijke dagen leest, zal onherroepelijk ook de opstanding van Jezus niet meer 'letterlijk' nemen, aldus vrijwel iedere creationist.³

Ten tweede verschillen creationisten in hun visie op de vraag of creationisme als *wetenschappelijk* alternatief voor de evolutietheorie is bedoeld of niet. Sommige creationisten menen van wel, anderen stellen van niet. Dit levert onduidelijkheid op. Wanneer 'creationisme' een wetenschappelijke theorie is, dan kan en moet zij getoetst worden aan gangbare criteria van de natuurwetenschappen en doet zich de vraag voor of zij zich wel houdt aan het methodologisch naturalisme, dat het uitgangspunt is in de (natuur)wetenschappen. Ook is dan het de vraag of creationisme, gezien haar bijbelvisie, wel kritisch genoeg kan zijn naar haar eigen resultaten, nu deze op grond van dezelfde bijbelvisie immers als geopenbaarde waarheid al vaststaan. Dit kan het gevaar van een tunnelvisie meebrengen. Men kan de creationist dan ook confronteren met elementaire vragen van wetenschapsfilosofische aard, zoals: wat is voor u een wetenschappelijke theorie? Wanneer is iets wetenschappelijk bewezen? Waarin verschilt een wetenschappelijke theorie van een pseudowetenschappelijke theorie? En wanneer is het creationisme voor u weerlegd? Is 'creationisme' geen wetenschappelijke theorie, dan is

---

¹Zie voor een uitwerking van een theïstisch-evolutionair model Van den Brinks artikel: 'Tussen sciëntisme en fideïsme: acceptatie van de evolutietheorie als theologische uitdaging' (<http://www.hts.org.za/index.php/HTS/article/viewFile/2729/4982>) en een briefwisseling tussen Van den Brink en ds. A.J. Mensink in 'De Waarheidsvriend' over dit onderwerp: <http://geloofenwetenschap.nl/index.php/nieuws/item/596-evolutie-discussie-binnen-gereformeerde-bond-gaat-door.html> (bezocht op 2 oktober 2015).

²Ik ontleen deze definitie aan creationisten zelf. Te vinden op <http://www.dutchcreationscience.com/wat-is-creationisme> (bezocht op 2 oktober 2015).

³Zie bijvoorbeeld het artikel 'De val van Adam' van ds. M. Klaassen, die zich geheel en al op een als fundamentalistisch-orthodox te kwalificeren Bijbelopvatting baseert: <http://www.mklaassen.net/artikelen/de-val-van-adam/>. Uitsluitend op grond van deze bijbelopvatting worden algemeen aanvaarde inzichten uit de genetica en de paleontologie verworpen. Voor een goed weerwoord van een wetenschapper op dergelijke stellingname, zie: http://www.refdag.nl/opinie/mensheid_begon_niet_met_twee_personen_1_298755 (bezocht op 2 oktober 2015).

het de vraag welke epistemische status aan haar uitspraken toegekend moeten worden: zijn het enkel meningen? Het is zaak dat de creationist hierin een positie inneemt.

Ten derde valt op dat creationisten (bewust of onbewust) niet altijd in staat blijken te zijn de evolutietheorie goed weer te geven, hetgeen de discussie nogal eens vertroebelt. Zo schrijft Gert-Jan van Heugten, betrokken bij een creationistische website en het blad 'Weet Magazine', in een recent artikel: "*Veel christenen willen dit stuk van de Bijbel (namelijk de schepping, DvdW) helaas overboord gooien voor de 'wetenschappelijke' variant van het oorsprongsverhaal: de evolutietheorie (met evolutie in dit artikel bedoel ik de overkoepelende theorie: oerknal, ontstaan van het leven uit niet-leven en de neo-darwinistische visie op de ontwikkeling van simpel naar complex leven).*"⁴ De oerknal heeft echter niets te maken met de evolutietheorie, die immers de ontwikkeling van het leven verklaart.⁵ Ook het ontstaan van het leven zelf valt strikt genomen buiten de evolutietheorie en is het terrein van de abiogenese, de chemie en de aardwetenschappen.⁶ Naast dit soort fundamentele misvattingen beweren creationisten regelmatig dat Darwin door zijn evolutietheorie atheïst werd, zijn theorie op zijn sterfbed herroepen zou hebben of dat de evolutietheorie stelt dat alles door pure toevalsprocessen tot stand komt. Al deze beweringen zijn aantoonbaar onjuist en eenvoudigweg te weerleggen voor wie zich ook maar enigszins in deze materie verdiept. Ze vervuilen echter wel de discussie. Het is hierbij goed om op te merken dat de evolutietheorie een op het eerste gezicht tegen-intuïtieve theorie is, die (anders dan veel wordt gedacht) niet direct eenvoudig te begrijpen is. Hiervoor zal serieuze studie moeten worden gemaakt.⁷

Ten vierde valt op dat creationisten regelmatig specifieke kritiek op onderdelen van de evolutietheorie formuleren, zoals dateringsvraagstukken.⁸ Deze kritiek is vaak sterk specialistisch, zonder dat het duidelijk is waarom zij mag gelden als *wetenschappelijk aanvaardbare kennis*, nu de kritiek vrijwel altijd is opgesteld door creationisten zonder wetenschappelijke scholing op het betreffende gebied én de gegeven antwoorden door de betreffende vakwetenschappers vrijwel altijd wordt betwist.⁹ Op deze wijze wordt door creationisten vrij eenvoudig de *suggestie* van een overtuigend weerwoord gewekt, zonder dat dit weerwoord ook maar enigszins als 'kennis' heeft te gelden. Het is dus zaak dat creationisten duidelijk maken uit welke bron zij hun 'kennis' putten en waarom deze bron terzake deskundig is.

Tot slot valt op dat creationisten de neiging hebben retorische kunstgrepen in hun bijdragen toe te passen door valse tegenstellingen te creëren ("bijbelgetrouw óf niet-bijbelgetrouw", "christen óf evolutionist", "christelijke wetenschap óf seculiere wetenschap", etc), relativistische of determinerende zinsneden in te voeren zonder deze los te laten op hun eigen claims ("onze gedachten bepalen wat we zien"), of complotdenken ("de evolutietheorie is een complot van atheïstische wetenschappers om het christendom te vernietigen").¹⁰ Hiermee kan een inhoudelijk debat retorisch omzeild worden, hetgeen niet de bedoeling is.

Evolutietheorie

---

⁴Het artikel is te vinden op de website www.staatgeschreven.nl, zie: <https://staatgeschreven.nl/2015/09/22/evolutie-is-een-no-go-voor-christenen-ehvolutie-gastblog/> (bezoekt op 2 oktober 2015).

⁵De oerknalhypothese is in 1931 (dus lang na de dood van Darwin) geformuleerd door de Belgische priester Georges Lemaitre (1894-1966).

⁶Zie bijv. <http://www.astroblogs.nl/2013/10/30/nieuwe-theorie-voor-het-ontstaan-van-het-leven/> (bezoekt op 3 oktober 2015).

⁷Een goede eerste kennismaking met de evolutietheorie biedt bijv. Janet Browne, *Over het ontstaan van soorten van Darwin*, Mets & Schilt Amsterdam 2008).

⁸Zie voor een zeer grondige weerlegging van het veelgebruikte creationistische standpunt dat dateringsvraagstukken enkel een kwestie zijn van 'interpretatie', hoofdstuk 4 uit Richard Dawkins, *Het grootste spektakel ter wereld. Bewijs voor evolutie* (Nieuw Amsterdam 2009).

⁹Zie bijv. <http://www.cip.nl/god/september-2015/51888-De-eenzijdigheid-van-het-evolutiedebat> of <http://www.creatie.info/stellingen/Biologie.html#Stellingen>. Voor een weerlegging, zie: <http://www.talkorigins.org/indexcc/index.html> Zie bijv. ook:

http://www.creatie.info/stellingen/Chemische_evolutie.html#Stellingen (bezoekt op 2 oktober 2015).

¹⁰Zie bijv. de brochure 'Evolutie of schepping'. (<http://www.dewegwijzer.net/antwoordbestand/Brochure-uitwerking.pdf>). Voor een doeltreffende kritiek op deze brochure: <http://www.skepsis.nl/scheppingsbrochure.html> en vooral <http://denkeensechtna.blogspot.nl/2008/11/onze-gedachten-bepalen-wat-we-zien.html> (bezoekt op 2 oktober 2015).

De evolutietheorie is een in vele wetenschappen goed bevestigde theorie, die een rationele en consistente verklaring biedt van de ontwikkeling van alle levende wezens op aarde. Zo zijn onderdelen van de theorie van Darwin, zoals het mechanisme van natuurlijke selectie en de gemeenschappelijke afstamming na zijn dood in zeer veel natuurwetenschappen empirisch bevestigd. Te denken valt aan de vergelijkende anatomie, de embryologie, de moleculaire biologie, de geografie, de embryologie, de kosmologie, de paleontologie, de biogeografie en zeker ook de genetica.¹¹ Daarmee is Darwins theorie verder verfijnd en verder uitgebouwd tot de Moderne Synthese met de genetica, die zij op dit moment vertegenwoordigt.¹² Het is dan ook niet verwonderlijk dat vrijwel iedere natuurwetenschapper aan een Europese of Amerikaanse universiteit de evolutietheorie onderschrijft als een deugdelijke wetenschappelijke theorie die een grote verklarende kracht heeft in de afzonderlijke vakwetenschappen. Het is ook niet verwonderlijk dat, gezien deze empirische bevestiging, ook de meeste christelijke wetenschappers, wetenschapsjournalisten, filosofen en theologen de evolutietheorie voluit onderschrijven. Te denken valt aan Cees Dekker, René Franssen, Bram van de Beek, Francis Collins, Richard Swinburne, Alvin Plantinga, Alister McGrath, William Lane Craig en vele anderen. Ook het geruchtmakende boek van bioloog Jan Lever (1922-2010) 'Creatie en Evolutie' uit 1956 mag hier niet onvermeld blijven. Voormalige creationisten zoals Willem Ouweneel, Jos Douma en Andries Knevel gaven hun creationisme inmiddels op. Het is opmerkelijk dat dit soort feiten creationisten nauwelijks aan het denken zetten, terwijl hiermee wel menige valse tegenstelling die creationisten opwerpen (zie hierboven) overtuigend weerlegd wordt.

Creationisten hebben geprobeerd om tegen veel nieuwe bevestigingen van de evolutietheorie kritiek te formuleren. Deze kritiek is echter voor wetenschappers van de desbetreffende wetenschap vrijwel altijd eenvoudig of na enig onderzoek te weerleggen. Bovendien vormt kritiek van het creationisme nog geen bevestiging van het creationistische alternatief (mocht dit als wetenschappelijk alternatief worden gezien), hetgeen door creationisten regelmatig wel wordt aangenomen. Gezien de empirische successen van de evolutietheorie is het opmerkelijk dat geen van de stellingen van het creationisme, voor zover deze wetenschappelijk toetsbaar zijn, door onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek is bevestigd noch dat creationisten kunnen terugvallen op *peer-reviewed* artikelen.¹³ Het creationisme is daarmee, wanneer zij als wetenschappelijk alternatief zou worden gezien, een hypothese uit de geschiedenis van de wetenschap die als failliet mag worden beschouwd. Gezien deze feiten is het bevreemdend dat creationisten desondanks blijven vasthouden aan hun denkbeelden. Dit is echter niet verbazend voor wie onderzoek doet naar hun bijbelvisie.

Bijbelvisie

Wie met een creationist wil spreken, doet er goed aan zich eerst in diens bijbelvisie te verdiepen. Deze visie blijkt, zoals al eerder werd geconstateerd, het fundament onder iedere creationistische positie te zijn. Nu is de Bijbel een complex boekwerk, bestaande uit bijna zeventig Bijbelboeken die uit allerlei verschillende genres bestaan, zoals de vier Evangelieën, de brieven van de apostelen, de psalmen en profetische geschriften. De vraag *hoe* elk afzonderlijk Bijbelboek moet worden gelezen en *wat* deze teksten precies stellen en betekenen wordt beantwoord door de theologie, meer specifiek door de *Bijbelwetenschappen*. Alleen zij hebben daarvoor de benodigde kennis, zoals een grondige kennis van de grondtalen, in huis. Binnen de Bijbelwetenschappen wordt wetenschappelijk onderzoek gedaan naar de oorsprong van bijvoorbeeld de eerste hoofdstukken uit Genesis, te weten de context van het Oude Oosten. Vragen als: 'Wie was de auteur of waren de auteurs van Genesis?', 'In welke situatie is dit Bijbelboek ontstaan?', 'Hoe is het Bijbelboek opgebouwd?' en: 'Wat staat er precies in de (grond)tekst van Genesis?' zijn hierbij uiteraard elementair. Van creationisten mag dan ook verwacht worden dat zij hun bijbelvisie (kunnen) onderbouwen met gerenommeerde bijbelwetenschappers. Evident is dat creationisten dit niet doen en volstaan met hun eigen, vaak door de moderne natuurwetenschappen beïnvloedde, niet-deskundige leeswijze van Genesis, die zij –merkwaardig

---

¹¹Zie voor een overzichtelijke uitwerking per genoemde vakdiscipline, bijvoorbeeld https://nl.wikipedia.org/wiki/Wetenschappelijke_argumenten_voor_evolutie. Ook op de site <http://www.evolutietheorie.be/> is veel informatie hierover te vinden. (bezoekt op 2 oktober 2015).

¹²Voor een uitleg van dit begrip, zie: https://nl.wikipedia.org/wiki/Moderne_synthese (bezoekt op 2 oktober 2015).

¹³Dit laat onverlet dat creationisten met allerlei gekunstelde redeneringen en ad-hoc-hypothesen op hun websites proberen aan te tonen dat zij wetenschappelijke bewijzen tegen de evolutietheorie en voor hun scheppingshypothese menen te kunnen leveren. Deze overtuigingen worden echter door geen enkele natuurwetenschapper aan een Europese of Amerikaanse universiteit, van welke levensbeschouwelijke achtergrond dan ook, gedeeld, integendeel. Zie bijv. prof. Cees Dekker hierover: <http://www.cip.nl/nieuws/november-2012/32263-Totaalplaatje-van-creationisten-overtuigt-niet> of dr. Gerdien de Jong <http://www.volkskrant.nl/wetenschap/een-ontzettend-domme-zet-a333081/> (bezoekt op 2 oktober 2015).

genoeg- vervolgens tot de *enige* interpretatie verheffen. Op grond van deze onaanvaardbare interpretatie wordt vervolgens de evolutietheorie verworpen. Op deze manier wordt zowel van de bijbel als van de wetenschap een karikatuur gemaakt. Ook is het vreemd dat creationisten het begrip 'schepping' in de *natuurwetenschappen* toepassen, waar het evident niet thuishoort, nu *schepping* geen natuurwetenschappelijk maar een *theologisch* begrip is.

Wie zich rekenschap geeft van de resultaten van de Bijbelwetenschappen weet dat het geenszins de bedoeling is geweest van de auteur(s) van Genesis om een accurate historische beschrijving van de schepping te geven maar dat het in deze tekst draait om een discussie met het heidendom, waar zon, maan en sterren vereerd werden. Dit verklaart ook waarom er vele scheppingsverhalen bestaan, die qua vorm en structuur sterke gelijkenis vertonen. Oudtestamenticus prof. H.G.L. Peels schrijft hierover: *"Hoe God exact de wereld gemaakt heeft, en op welke manier, binnen hoeveel uur, daarover informeert Genesis mij niet. Het eerste hoofdstuk van de Bijbel vestigt mijn aandacht op heel andere dingen. Bijvoorbeeld hierop: da de wereld en de mensheid niet zomaar ontstaan zij, alsof het allemaal toeval was en chaos. Gód stond aan het begin en Hij schiep de mens. (...) Als je het Genesisverhaal leest in de context van die tijd, valt bovendien op dat er in feite een discussie plaatsvindt met het heidendom. Bij de volken rondom Israël vereerde men zon, maan en sterren. In Genesis tref je een heel andere toon aan. Zon, maan en sterren hoef je niet te vereren, het zijn geen religieuze grootheden. Alleen de Schepper komt lof toe. Daarmee wordt allerlei heidense natuurreligiositeit de deur gewezen."*¹⁴

Op grond hiervan is het allereerst duidelijk dat in de discussie met het creationisme vooral de bijbelvisie van de creationist goed tegen het licht moet worden gehouden.¹⁵

Wie zich rekenschap geeft van de resultaten van de Bijbelwetenschap zal de creationistische leeswijze onherroepelijk moeten opgeven. Natuurlijk zal dit voor menig creationist, die gewend is de bijbel als een van-kaft-tot-kaft 'onfeilbaar feitenverslag' te lezen de nodige spanningen en teleurstellingen opleveren. Dit is echter geen reden om daarom in een fundamentalistische-orthodoxe, naïeve leeswijze te blijven steken, die haaks staat op de resultaten van de Bijbelwetenschap en in conflict komt met de resultaten van zowat de gehele natuurwetenschap.¹⁶ Ten tweede verdienen de initiatieven van Dekker, Oranje, Van den Brink en vele anderen om de evolutietheorie ook in het orthodox-christelijke onderwijs en de orthodoxe-bevindelijke theologie te introduceren op voornoemde grond brede steun.

---

¹⁴Tjerk de Reus, *'Hoe God bezig is met mensen.'* Interview met oud-testamenticus H.G.L. Peels in CV Koers (niet online beschikbaar).

¹⁵Zie voor een actuele, uitstekende bijdrage van een bijbelwetenschapper ten aanzien van de geschiedenis van Israël in de Bijbel deze bijdrage in het Reformatorisch Dagblad van 26 september 2015: http://www.refdag.nl/opinie/geschiedschrijving_in_de_bijbel_is_profetie_1_941654?localLinksEnabled=false (bezoekt op 2 oktober 2015).

¹⁶Zie voor deze post-naïeve omgang met de Bijbel, het door de Franse filosoof Paul Ricoeur (1913-2005) ontwikkelde begrip 'Tweede Naïviteit', <https://schriftman.wordpress.com/2013/04/27/paul-ricoeur-and-the-second-navet/> (bezoekt op 2 oktober 2015). Ook lezenswaardig is Jan Lever, *Langs de mysterieuze grenzen van het leven*; Ten Have 2006, deel 2 of het nog steeds lezenswaardige *Beschouwingen over Genesis 1* van Dr. N.H. Ridderbos (Kok Kampen 1963).